

DE SCHAKEL

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

ELBA SPECIAALDRUKKERIJ B.V.

"GII ZIJT DE SCHAKEL TUSSEN HEN, DIE THUIS BLEVEN, EN MIJ"

KONINGIN WILHELMINA

DECEMBER 1989

STICHTING GENOOTSCHAP ENGELANDVAARDERS

BESCHERMHEER ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

Kwartaaluitgave van de Stichting Genootschap Engelandvaarders

december 1989/januari 1990

11e jaargang, nr. 44

Ere-voorzitter

F.Th. Dijkmeester	Magnoliaaan 7	7313 EV Apeldoorn	055 - 55 32 67
-------------------	---------------	-------------------	----------------

BESTUUR:

Voorzitter

R.W. Hemmes	Thorbeckelaan 74	2564 BS 's-Gravenhage	070 - 368 35 66
-------------	------------------	-----------------------	-----------------

Secretaris

H.F.L. Wensink	Mauritskade 41b	2514 HE 's-Gravenhage	070 - 364 25 36
----------------	-----------------	-----------------------	-----------------

2e Secretaris

Mevr. M.E.F. Borel Rinkes	Hanedoesstraat 57	2597 XD 's-Gravenhage	070 - 324 04 47
---------------------------	-------------------	-----------------------	-----------------

Penningmeester

Fred M. Beukers	Vredenhofweg 56	3062 ES Rotterdam	010 - 452 79 29
-----------------	-----------------	-------------------	-----------------

Voorzitter Sociale Commissie

S.G. Timmers Verhoeven	Blvd. Evertsen 58	4382 AE Vlissingen	01184 - 1 03 55
------------------------	-------------------	--------------------	-----------------

R.A. Grisnigt	Canadalaan 25	4631 NT Hoogerheide	01646 - 1 34 15
---------------	---------------	---------------------	-----------------

R.M. ten Broek	Burg. de Villeneuvesingel 30	3055 AP Rotterdam	010 - 422 39 14
----------------	------------------------------	-------------------	-----------------

Evenementencommissie

J. A. Bakker	Zeekant 92 G	2586 JB 's-Gravenhage	070 - 354 02 45
--------------	--------------	-----------------------	-----------------

J. de Mos	Marjorijsstraat 25	3151 SK H. v. Holland	01747 - 21 83
-----------	--------------------	-----------------------	---------------

ADRESSENBESTAND

Voor adreswijzigingen of correcties

Mevr. M.E.F. Borel Rinkes	Hanedoesstraat 57	2597 XD 's-Gravenhage	070 - 324 04 47
---------------------------	-------------------	-----------------------	-----------------

REDACTIE

Fred M. Beukers	Vredenhofweg 56	3062 ES Rotterdam	010 - 452 79 29
-----------------	-----------------	-------------------	-----------------

St. Gen. E.

POSTBANK : 359500

Bank : 54 55 46 826

ABN-Rotterdam

Het volgende nummer verschijnt in april 1990.

Gaarne de hiervoor bestemde copy inzenden vóór 1 maart 1990.

Op de zo geslaagde reünie op de vliegbasis Ypenburg kon ik u nog niet meedelen dat in Waalre het Engelandvaarderspad op 15 november werd geopend. Toch waren vele Engelandvaarders die dag in Waalre aanwezig.

Door de voortreffelijke organisatie van het gemeentebestuur werd het, mede door de medewerking van het muziekkorps van het Garde Regiment Fusiliers Prinses Irene, een stijlvolle plechtigheid.

Aangezien onze Ere-voorzitter door verplichtingen elders was verhinderd, verrichtte ikzelf de openingsplechtigheid, daarbij geassisteerd door de Engelandvaarders Asselberghs en Ensink, beide woonachtig in Waalre.

Wij zijn het Gemeentebestuur van Waalre bijzonder erkentelijk dat zij als eerste in Nederland, op deze wijze een hommage brengt aan de Engelandvaarders.

Daar tegelijkertijd de Irene Brigadedreef werd geopend, waren er behalve Engelandvaarders ook oud-strijders van de Prinses Irene Brigade die dag in Waalre en natuurlijk waren er veel aanwezigen in "dubbelfunctie". U leest ongetwijfeld elders in deze SCHAKEL meer over deze unieke naamgeving.

Op 28 november, de sterfdag van de Moeder der Engelandvaarders, werd door enkele tientallen Engelandvaarders bij het monument van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina in Den Haag een ogenblik in eerbied en met respect aan Haar teruggedacht. Een bloemstuk werd bij het monument geplaatst. Zoals wij dat gewend zijn was de wederom perfecte organisatie van een en ander in handen van Jacob de Mos.

Inmiddels is, als u dit leest, de jaarwisseling weer achter de rug. Een jaar van grote veranderingen is over ons heengespoeld en de verwachtingen voor een goede toekomst, zeker in Europa, zijn hooggespannen.

Hoe die toekomst ook zal uitpakken, in 1990 zal, meer nog dan anders, aandacht aan het verleden worden geschonken wanneer in brede kring zal worden herdacht dat vijftig jaar geleden ons land werd bezet en vijfenveertig jaar geleden de Tweede Wereldoorlog ten einde kwam.

Wij zullen daarbij zeker hen gedenken die dat niet meer mee mogen maken. Waar mogelijk zullen wij ook bij moeten dragen aan de meningsvorming van de jongere generaties opdat zij er zorg voor dragen dat een catastrofe als de bezetting, ons land en volk nimmer meer zal treffen.

De toekomst ziet er goed uit; laten wij hopen dat het zo blijft en dat wij daar lang van kunnen genieten.

Ik wens U en allen die U dierbaar zijn voor het jaar 1990 in ieder geval veel geluk en gezondheid.

Rudi Hemmes
Voorzitter

FRANS VAN RENSWOUW

7.7.20 - 22.9.89

Het was een opgewekt telefoontje, dat we van Frans ontvingen ongeveer 14 dagen voor de reünie van 29 september j.l. Hij belde namelijk op om hem en zijn echtgenote te komen ophalen ter bijwoning van onze jaarlijkse hereniging op de vliegbasis "Ypenburg". Hij moest echter nog even naar Turkije want hij wilde zijn dochter daar op haar eentje niet naar toe laten gaan. Zij moest echter wel zonder hem terugkeren, daar Frans aldaar plotseling overleed. Zijn verscheiden werd tijdens de reünie in het bijzijn van Z.K.H. Prins Bernhard herdacht. Frans werd geboren in Tilburg en na zijn scholing trad hij op zeer jeugdige leeftijd in dienst van de Koninklijke Marine. Toen de Duitsers op 10 mei 1940 ons land binnen vielen had hij de pech van zijn leven, dat hij niet varende was, krijgsgevangene werd gemaakt en later werd teruggezonden naar de burgermaatschappij. Hij was een onverzettelijk man en kon er geen vrede mee hebben, dat hem zijn vrijheid van handelen was ontnomen. Begin 1942 ontsnapte hij dan ook uit Nederland, bracht het tot Brest in N.W. Frankrijk en stelde pogingen in het werk om van Le Conquet de oversteek te wagen. Dit mislukte en bij mirakel ontsnapte hij aan een arrestatie door de Gestapo. Na terugkeer in Nederland rustte hij niet voor en aler hij een 2e poging kon gaan ondernemen. Met een partner (schrijver dezes) ontsnapte hij andermaal in het begin van 1943. Dit keer was het doel rechtstreeks gericht op Spanje en het lukte het tweetal om nagenoeg in record tijd de Frans-Spaanse grens te overschrijden. Vormde de tocht Tilburg-Antwerpen-Brussel geen probleem, bij de grensovergang in Bergen werden zij echter door de Franse Douane aan de Duitsers overgeleverd, maar wisten door list aan gevangenneming en deportatie te ontkomen.

Parijs-Bordeaux werd per trein – op een open kolenwagen gelegen – in één avond en nacht afgelegd. Een brevierend kapelaan in de Kathedraal van Bordeaux werd te hulp geroepen en die zorgde (door inschakeling van nonnen) dat er gewassen, gegeten en geslapen kon worden. Ten sterkste raadde de geestelijke het plan af om van Bordeaux via Mont de Marson-Peau-Lourdes naar Spanje uit te wijken. De wegen daar zouden door de Duitsers met honden worden bewaakt, bovendien waren er de afgelopen weken ettelijke vluchtelingen zonder vorm van proces ter plekke neergeschoten. Hij zorgde voor treinkaartjes naar Bayonne en gaf het advies te trachten vandaar te voet door de lage Pyreneeën de Spaanse grens te benaderen.

Aldus geschiedde en via de bossen van Ustaritz, Espelette, Souraide werd het grensplaatsje Urdax in Spanje bereikt. Gevangenschap wachtte hen in Irun en Miranda el Ebro en daar zij deel uitmaakten van de "Flitsploeg" was er bovendien knechtschap in Badajos en Madrid (Seguridad aan de Puerta del Sol en

"Porlier"). Eind december 1943 ging Frans met paspoort en visum per trein naar Lissabon, vandaar met een coaster naar Gibraltar en per troepenschip naar Engeland, alwaar hij wederom koos voor de Koninklijke Marine. Voor Engelandvaarders een "normaal verhaal"; voor zijn vrouw Nel, zijn kinderen en kleinkinderen ligt dit echter wel even anders, daar Frans er de man niet naar was hierover veel los te laten, laat staan erover te snoeven. Hij beseftte zeer wel dat situaties toen ervaren, bijzonder moeilijk aan anderen kunnen worden doorgegeven zonder het risico te lopen voor een fantast of een overdrijver te worden aangezien. Bescheiden als hij was voelde hij daar niets voor. Door een verblijf van vele jaren in Amerika was Frans ietwat van ons Engelandvaarders vervreemd, maar terug in Nederland keek hij er naar uit de reünies bij te wonen, aldus de contacten weder op te nemen.

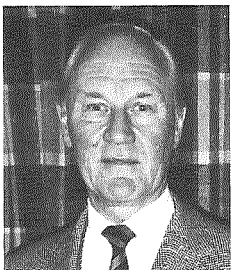
Onder grote belangstelling zowel in de St. Josephkerk als op de begraafplaats van de Heikant te Tilburg werd op 4 oktober afscheid van hem genomen. De familie van Renswouw ben ik dankbaar dat ik hem tijdens de Uitvaartmis heb mogen herdenken.

God geve hem de eeuwige rust; moge zijn vrouw Nel, zijn kinderen en vooral ook zijn kleinkinderen de kracht ontvangen om het zware verlies te kunnen dragen. In de herinnering van de Engelandvaarders zal Frans blijven voortleven.

Th.J. van Besouw

Vught, 4 oktober 1989

VAN DE BESTUURSTAFEL

Omdat de werkzaamheden van enkele bestuursleden eerder lijken toe dan af te nemen, (of loopt de fysieke capaciteit van bestuursleden terug?) heeft het bestuur van uw genootschap gemeend er goed aan te doen een nieuw bestuurslid aan te trekken. Engelandvaarder R.M. (Bob) ten Broek (65) uit Rotterdam heeft tot groot genoegen van het bestuur, gevolg gegeven aan de uitnodiging om statutair bestuurslid van de Stichting te worden.

Uw redacteur/uitgever enz. enz. hoopt dat het nieuwe en nog "jeugdige" bestuurslid hem op den duur zal willen assisteren bij zijn werkzaamheden de SCHAKEL in goede banen te houden.

FMB

Het tijdstip van de **jaarlijkse bijdrage** is wederom aangebroken. Lezers in Nederland en België woonachtig, vinden in deze SCHAKEL bijgesloten het bekende acceptgiroformulier bestemd voor het overmaken van die bijdrage. In het afgelopen jaar ontvingen wij 362 bijdragen waarmee wij de SCHAKEL net draaiende konden houden (er worden ca 600 SCHAKELS verzonden per kwartaal).

U weet het, de jaarlijkse vrijwillige bijdrage is o.a. bestemd om uw redacteur/penningmeester aan het werk te houden, attenties voor (wanneer ons bekend) zieke mede-engelandvaarders alsmede bloemen en kransen voor diverse, soms droevige, plechtigheden te verzorgen.

Ook portokosten en kosten sociale commissie dienen te worden opgevangen. De activiteiten van deze laatste commissie beginnen nu enigszins af te nemen, maar toch, andere kosten lopen weer op.

De **niet** in Nederland en België wonende Engelandvaarders wordt verzocht voor het betalen van hun bijdragen gebruik te maken van cheques naar keuze in buitenlandse valuta of in guldens, waarbij rekening moet worden gehouden met het feit dat het verzilveren van deze cheques – ook indien gebruik gemaakt wordt van een niet-ingezetene-rekening bij een Nederlandse bankinstelling – door de penningmeester een minimum bankprovisie van f 9,- moet worden betaald. Er zijn echter veel in het buitenland wonende Engelandvaarders die het veel eenvoudiger doen en wel zo efficiënt. Zij zenden de penningmeester een enveloppe met bankbiljetten in de lokale valuta, met een briefje erbij waarvoor het geld is bestemd. Bij inwisselen kost dit de penningmeester geen bankprovisie.

Het **advies voor een richtbedrag** stellen wij, evenals het vorig jaar, op **f 45,- per Engelandvaarder c.q. lezer** van de SCHAKEL:

De acceptgiroformulieren of andere betalingsvormen kunnen tevens worden aangewend voor bestellingen van de volgende artikelen:

Engelandvaarders das f 19,- plus f 2,75 verzendkosten binnen Nederland en de rest van Europa, of f 5,60 buiten Europa.

Wapenschildjes f 23,- plus f 4,50 verzendkosten binnen Nederland en België, f 5,50 rest van Europa, f 10,- buiten Europa. Vanwege de grote vraag is de voorraad wapenschildjes aangevuld in tegenstelling tot de chokers, waarvoor weinig belangstelling was. Ook de speldjes (insignes) worden niet meer aangevuld vanwege de hoge investering en de geringe afname.

Voor de goede orde zij nog vermeld dat het **postbanknummer** (was het vroegere gironummer) van de Stichting Genootschap Engelandvaarders luidt: **359500** en het **bankrekeningnummer** **54.55.46.826** ABN Rotterdam.

De Penningmeester

Aan het slot van een schier eindeloos durende mooie zomer en temidden van een lange reeks van mooie nazomerdagen in september, was er één enkele regendag, en dat was de 29e september 1989. Het gevolg was een drie-tal achtergebleven parapluies (te bevragen bij Jan Bakker). Maar de regen mocht de pret niet drukken.

Te trappelen stonden reeds vele Engelandvaarders, soms reeds anderhalf uur voor de officiële aanvang van de happening die op 11.00 uur was gesteld, in ieder geval lang voordat de registratie-set-up was ingericht en voordat Voorzitter en bestuursleden de reüniegangers – waarvan wederom veel uit het buitenland en van overzee kwamen – de hand konden drukken.

Vanaf de toegangspoort van de basis, op verschillende plaatsen langs de wegen op de basis en bij de toegangen van de voor de Reunie bestemde gebouwen, stonden wit-gehelmden militairen stram in de houding en saluerend, de deelnemers op te wachten. Dit eerbetoon was een gevolg van de toelichting door de Basiscommandant aan zijn manschappen over de aard van zijn gasten, Engelandvaarders, die vanwege hun oorlogsverleden met respect bejegend dienden te worden. Video ploegen van de Ypenburg Videoclub legden alles vast met hun alomane aanwezige camera's. De gehele dag was de ontvangst door de Koninklijke Luchtmacht in één woord, grandioos.

Een 125-tal Engelandvaarders, voor een deel vergezeld van hun echtgenotes, verzamelde zich in de officiersmess en zoals ieder jaar gebruikelijk werden oude vriendschappen opgehaald en herkenningen uit een ver verleden leidden tot veel schoudergeklap.

Een korte welkomsttoespraak van Voorzitter Rudi Hemmes, waaruit grote waardering van de ontvangst door de KLu sprak werd gevolgd door een aanvullend woord, waarin Voorzitter Hemmes de ontstaansgeschiedenis vermeldde van een in de zaal aanwezige Engelandvaardersvlag, – door enkelen vaandel genoemd –, die ondanks de besluitvorming binnen het Bestuur (zie hiervoor het oktobernummer van de SCHAKEL) door Engelandvaarder Theo Wachtel was meegebracht en gefinancierd. Het hardnekkige doorzettingsvermogen van Theo Wachtel werd door de Voorzitter met een kwinkslag belicht. Dat niet eenieder het slaan van de betreffende kwink waardeerde en over het invoeren van een vlag hetzelfde dacht als het Bestuur, was begrijpelijk. Engelandvaarder Fred Rotteveel gaf in een brief aan de redactie (zie hieronder) daaraan uiting. Voorzitter Hemmes deelde mede dat de vlag door het Bestuur werd aanvaard en dat het Bestuur er een gepast gebruik van zou maken.

Tussen de regenbuien door voerde een KLu Rescue helicopter een demonstratie uit op en boven het platform voor de officiersmess. Met veel verwondering en bewondering werd gekeken naar de capriolen die zo'n wentelwiek allemaal kan uitvoeren.

Om 13.00 uur werd onze Beschermheer, Z.K.H. Prins Bernhard door Voorzitter Voorzitter Hemmes bij de ingang van de Mess verwelkomd en zoals telkenjare stortte Z.K.H. zich onmiddellijk in het gewoel van de aanwezigen, waarbij opviel dat Hij ondanks Zijn gevorderde leeftijd, kwiek en opgewekter zelfs dan bij vorige gelegenheden, zich met de reunisten onderhield. Moeilijk ter been zijnde Engelandvaarders hadden zijn bijzondere aandacht.

Na het tijdrovende geharrewar rond het maken van de traditionele groepsfoto, werd de meute in stromende regen per autobus afgevoerd naar een gebouw in een andere hoek van de basis waar een voortreffelijke rijstmaaltijd, door even voortreffelijke koks klaargemaakt, gereed stond om de hongerige magen te vullen. Hiervan genoot ook zichtbaar Z.K.H. die het restantje van de wijn die Jan Bakker voor hem had uitgezocht, door zijn adjudant achterover liet drukken! Tijdens de maaltijd voerde de Voorzitter nogmaals het woord, o.m. ter herdenking van de in het afgelopen jaar overleden Engelandvaarders. Ook de Moeder van de Engelandvaarders, Koningin Wilhelmina, werd met passende woorden herdacht. Een telegram van aanhankelijkheid en trouw verzonden aan H.M. Koningin Beatrix werd voorgelezen, alsmede een telegram uit Indonesië van onze Ere-Voorzitter. Hij vertoefde daar in verband met zijn functie bij de Oorlogsgravenstichting.

Het was allemaal weer veel te snel voorbij.

Na het vertrek van de Prins voerden de bussen de deelnemers weer af naar de Officiersmess waar nog wat kon worden nagepraat.

Al met al, en zo reageerden nadien vele deelnemers, was het een uiterst geslaagde reunie.

De Koninklijke Luchtmacht en de Vliegbasis Ypenburg hadden hun beste beentje voor gezet, hetgeen door eenieder zeer werd gewaardeerd.

FMB

Vaandel

De reunie van 29 september op de vliegbasis Ypenburg was voor mij een groots feest, waarvan ik intens heb genoten. Helaas was er, naar mijn opvatting, een wanklank.

Ik doel hierbij op de openings-toespraak van onze voorzitter, waarin hij met een bijtend sarcasme het – door Theo Wachtel met veel zorg, smaak en toewijding ontworpen en vervaardigde – vaandel als een slecht soort grap afdeed.

De opmerking van onze voorzitter, dat het hier geen vaandel betrof (omdat een vaandel volgens hem alleen door H.M. de Koningin kan worden toegekend), snijdt geen hout, omdat hij doelde op een Koninklijk erkend vaandel.

Het door Theo Wachtel aangeboden vaandel heeft die pretentie niet, maar kan m.i. in ons genootschap wel degelijk een nuttige en waardevolle functie vervullen.

Ook de "Bond van Wapenbroeders" waarin Z.K.H. Prins Bernhard het voorzitterschap van de Raad van Advies bekleedt, heeft een dergelijk vaandel, dat bij daartoe geschikte plechtigheden en bijeenkomsten een zinvolle rol vervult.

Ik pleit daarom voor het gepaste gebruik van het "Engelandvaarders-vaandel", bijvoorbeeld bij kransleggingen en bij reünies.

Ik meen ook, dat de geste van Theo Wachtel meer waardering verdient dan het geval is geweest tijdens onze laatste reünie.

A.J. Rotteveel

UIT DE REGIO

REGIO NOORD

Op 25 oktober j.l. waren we weer present in onze vorige pleisterplaats "De Horst" te Haren. In ieder geval de kern was er, weliswaar verzwakt door twee afwezigen, maar daarentegen versterkt met een Zwedenganger uit Amsterdam. In totaal 6 personen, niet zozeer een aantal om "de grote pers" daarvan te verwittigen, maar wel erg gezellig. Zo was er een uitvoerige gedachtenwisseling aan de orde over een – weer of nog steeds – boeiend onderwerp: vluchtelingen. Waren de Engelandvaarders ook vluchtelingen dan wel uitgewekenen of geen van beide enz.

In ieder geval zal onze **volgende bijeenkomst** plaats vinden op **woensdag 25 april 1990, zelfde plaats, zelfde tijd**. Wilt u als belangstellende dat alvast noteren?

Coen Kleiverda

ZWEDENGANGERS

Op de foto welke werd geplaatst op pag. 19 bij het artikel van Gerard Ensink herkende Kees Bottema alle lotgenoten, o.m. nr. 5. Dirk Bakker, die ik destijds in Stockholm ook heb ontmoet. Het bracht mij op de gedachten nog eens in mijn "oude paparassen" te duiken omdat mij bekend was dat Bakker eveneens reeds lang is overleden. Zo vond ik een artikel in "Gøtenborgs-tidningen" van 22 november 1964 waarin uitvoerig verslag was gemaakt van een vliegtuigongeluk dat op 20-11-1964 plaats vond even buiten Ångelholm in Zweden en waarbij 31 mensen het leven lieten.

Bij het artikel waren foto's met namen geplaatst van de omgekomenen, onder wie ook Dirk Bakker zich bevond.

Coen Kleiverda

REGIO ZUID

Op vrijdag 10 november j.l. vond de halfjaarlijkse reünie van Engelandvaarders uit onze regio plaats. Er waren 45 deelnemers, waarvan enkelen uit andere regio's. De stemming was opperbest en het leek meer op een familiereünie.

De vriendschapsband wordt steeds hechter. Dat komt wellicht door de aanwezigheid van de partners. Tijdens de borrel en het eten komen vele tongen los en de tijd vliegt om.

De **volgende reünie** van Regio Zuid zal plaats vinden op **vrijdag 27 april 1990, 17.00 uur, weer in motel Gilze-Rijen**. Noteer dit in uw agenda. En als u besluit deel te nemen dan graag een bericht aan een van de organisatoren.

Ook Engelandvaarders uit andere regio's zijn van harte welkom.

Bram Grisnigt 01646-13415

Toine Lazeroms 04142-64884

Cor van Remmen 01650-36488

Zoals aangekondigd tijdens onze laatste reünie op vliegbasis Ypenburg, werden op woensdag 15 november in Aalst (gemeente Waalre) twee straatnamen vernoemd naar de Engelandvaarders en de Prinses Irene-brigade. De plechtige onthulling werd voorafgegaan door een druk bezochte bijeenkomst in de Christoffelkerk, waar burgemeester Berger met enige trots kon mededelen dat de gemeente Waalre als eerste in Nederland een weg naar het Genootschap van Engelandvaarders heeft vernoemd. Wat de Irene-brigade betreft had Zaanstad de primeur. Namens de Engelandvaarders werd het woord gevoerd door onze voorzitter de heer Hemmes, die onze erkentelijkheid betuigde voor de hommage aan een groep Nederlanders die zich tijdens de oorlog op pad begaven naar Engeland. Hij vond de benaming "Engelandvaarderspad" dan ook zeer toepasselijk. Namens het Genootschap bood hij burgemeester Berger het Engelandvaardersschildje aan. De heer Herbrink sprak vervolgens namens de Prinses Irene-brigade en bood daarbij de vlag van de Irene Brigade aan. Ook een afgevaardigde van de gemeente Zaanstad mocht alsnog zo'n vlag in ontvangst nemen. Hierna kon het ceremoniële gedeelte beginnen. Vooraf gegaan door het Tamboer en Trompetters Corps van het Garde Regiment Prinses Irene, dat de hele middag door de plechtigheden muzikaal opluisterde, begaven de genodigde zich op weg.

Fotografie: Joop de Haas-Westerhoven

Voor het eerst werd ook ons nieuwe vaandel in de stoet meegevoerd, gedragen door Engelandvaarder Visser. Het Engelandvaarderspad en de Irene-Brigadedreef omzomen de Verzetsstrijdersbuurt, een nieuwe nog niet geheel voltooide wijk in Aalst. Op de kruising van het pad en de dreef werd halt gehouden. Onder grote belangstelling van vooral de plaatselijke jeugd, werden vervolgens de naam-borden onthuld, het Engelandvaarderspad door de heren Hemmes en Asselbergs en de Irene-Brigadedreef door de heren Herbrink en Dijkers. Onder het spelen van het Wilhelmus werd op de plaats waar alsnog een monument zal worden geplaatst, de vlaggen van de Gemeente Waalre en de Irene-Brigade gehesen, terwijl de heren Hemmes en Ensink de nationale driekleur hesen. Hierna begaf het hele gezelschap zich naar het gemeentehuis, waar de middag feestelijk werd besloten met een hapje en een drankje.

Een gelukkige bijkomstigheid was dat er bij de leden van de Irene-Brigade erg veel Engelandvaarders zaten, anders waren wij bij deze plechtigheid bijzonder slecht vertegenwoordigd geweest. De drie plaatselijke Engelandvaarders ontvingen een persoonlijke uitnodiging, maar de veertien in de directe omgeving niet. Het bekende "misverstand" was weer de oorzaak. Helaas!

G.L. Ensink

LISSABON – BRISTOL

Hans Bueninck zoekt namen van medepassagiers

Betreft: vlucht 755, van Lissabon naar Bristol op 9 mei 1943, met de "IBIS", nederlandse registratie: PH-ALI, britse registratie: G-AGBB, want de KLM vloog toen onder de vlag van de IMPERIAL AIRWAYS.

De gezagvoerder was J. Stroeve en de boordwerktuigkundige H. van Alsem. Er waren nog andere Engelandvaarders en twee ambtenaren van het Foreign Office aan boord. Vaag herinner ik mij nog een zekere Martin Groen, maar in ons adressenbestand kan ik hem niet vinden.

De meeste gegevens ontving ik van de heer Ad van Ommen, auteur van het boek "Sluipvluchten naar Lissabon".

Over de passagiers kon hij mij niets vertellen. Ook de KLM kon mij niet helpen. Wie kan mij wel helpen?

Hans Bueninck
Chopinlaan 2, flat D1
1411 HN Naarden
Tel. 02159-50937

Herdenking in Den Haag

Zoals de laatste paar jaar traditie is geworden, herdachten op deze zonnige novemberdag een 30-tal Engelandvaarders de sterfdag van Koningin Wilhelmina. Bij het monument gelegen tussen het gebouw van de Raad van State en het Paleis Noordeinde werd weer stilgestaan bij de nagedachtenis van deze grote Vorstin die zoveel voor ons Engelandvaarders heeft betekend.

Voorzitter Hemmes en bestuurslid de Mos legden een fraai bloemstuk aan de voet van het Monument, waarna Hemmes met enige welgekozen woorden aandacht vroeg voor de waarde van deze jaarlijks terugkomende bescheiden herdenking. Onder het genot van een kopje koffie was er na de plechtigheid nog gelegenheid even na te praten in de nabij gelegen gothische zaal van het gebouw van de Raad van State.

Deze gastvrijheid betekent dat ook de Raad van State het waardeert dat bij Engelandvaarders Koningin Wilhelmina nog steeds in ere blijft.

Het geheel was weer op perfecte wijze door Jacob de Mos georganiseerd.

Bij dit verslag nu eens niet de foto van het Monument maar een foto van het medaillon dat zich bevindt in het Groot Auditorium van de Rijks Universiteit te Leiden.

Dit Medaillon, dat in opdracht van het Curatorium van de Leidse Universiteit, is vervaardigd door de in Amsterdam wonende en werkende beeldhouwster Theresia van der Pant is uitgevoerd in brons. De foto is gemaakt van het wasmodel dat in het bezit is van de beeldhouwster.

Toen uw redacteur een aantal jaren geleden een bezoek bracht aan het atelier van de beeldhouwster was zij nog maar kort bezig met het boetseren ervan aan de hand van fotomateriaal. De onmiddellijke herkenning en de mijns inziens trefzekere gelijkenis bracht

mevrouw van der Pant er toe er niets meer aan te veranderen. Ook de toenmalige Koningin Juliana om Haar mening over het ontwerp gevraagd, vond dat het zo moest blijven. Zij was zeer enthousiast.

Het medaillon is overigens weinig in de publiciteit geweest. Vandaar dat ik het passend vond op deze sterfdag van Koningin Wilhelmina, – althans binnen de kring van Engelandvaarders – er meer bekendheid aan te geven.

FMB

Onze enthousiaste, bijna vaste, medewerker uit het hoge Noorden, heeft Engelandvaarder Harry Weelinck ertoe gebracht om zijn ervaringen met de Zwedengangers op papier te zetten. Weelinck heeft dat heel grondig gedaan. Zijn lange verblijf in Zweden en zijn werkzaamheden bij het Consulaat in Stockholm hebben hem in de gelegenheid gesteld om zeer gedetailleerd de ervaringen van de Zwedengangers te vertellen.

Wij zijn Harry Weelinck zeer erkentelijk voor de hiernavolgende bijdrage voor de SCHAKEL:

In de SCHAKEL van december 1988 werd in de rubriek Zwedengangers gewag gemaakt van een brief van de in Australië wonende Engelandvaarder J.C. Moriën, die schrijft hoe hij in 1941, na zich in Stockholm bij het Nederlandsch Gezantschap te hebben gemeld, met een aantal anderen via o.a. Moskou, Teheran, Bombay, Kaapstad, Trinidad en Halifax naar Engeland was gereisd.

Deze reisroute, waarbij vanuit Stockholm in oostelijke richting een soort reis rond de wereld moest worden gemaakt om in Engeland te komen, verviel nadat de Duitsers de Sovjet Unie waren binnengevallen.

Aspirant-Engelandvaarders vertrokken voortaan per vliegtuig vanaf de bij Stockholm gelegen luchthaven Bromma en arriveerden daarna enkele uren later in Schotland. Qua reistijd een peuleschil, waarbij echter een gebied werd gepasseerd dat door de Duitsers werd beheerst.

Om buiten het bereik van hun afweergeschut te blijven werd op grote hoogte gevlogen.

In een terugblik op de oorlogsjaren vertelde onlangs, 11 juni 1989, een voormalige medewerkster van "London Calling" van de BBC in het dagblad Gøtenborgs Tidningen, dat door haar een dienstreis naar Stockholm werd gemaakt en dat zij daarbij op de heenreis in Aberdeen te maken kreeg met een vertraging, welke een week duurde. Het toestel, waarmee zij zou vliegen, was n.l. onderweg van Zweden naar Schotland neergeschoten. Later, op de terugreis vanaf Bromma, was wederom sprake van vertraging. Ook het toestel, waarmee zij nu had moeten vertrekken, bleek te zijn neergeschoten, waarna haar een lift werd aangeboden met een Dakota, die normaal voor het vervoer van militaire goederen werd gebruikt. Onderweg werd zij hierin door de kou bevangen, waardoor men haar bij de aankomst in Schotland uit het vliegtuig moest dragen.

Deze vluchten, welke altijd 's-nachts plaatsvonden, trachtte men geheim te houden. Op de luchthaven Bromma evenwel waren British Airways en Lufthansa bureaus van elkaar.

Dat alleen 's-nachts werd gevlogen, zal op de omvang van het verkeer tussen Zweden en Schotland van invloed zijn geweest, met als mogelijk bijkomende faktor het verlies van toestellen op deze route.

Nederlanders, die zich in Stockholm als vrijwilliger meldden, hebben vaak geruime tijd moeten wachten eer zij naar Engeland konden vertrekken. In 1942 en ook in het begin van 1943 was er in het algemeen sprake van een oponthoud in Zweden van een paar maanden. Later in 1943, toen het aantal Nederlanders, dat zich in Stockholm voor dienstneming meldde, toenam, werden de wachttijden steeds langer. Variërend van enkele maanden tot vele maanden en voor een aantal vrijwilligers heeft het wachten in Zweden zelfs meer dan een jaar geduurd.

Van de Nederlanders, die zich in die tijd als vrijwilliger in Zweden hebben aangemeld, bestond het grootste deel uit zeevarenden. Onze scheepvaart naar Zweden was bescheiden van omvang en om er te kunnen komen moest rekening worden gehouden met de aanwezigheid van mijnevelden en de mogelijkheid uit de lucht te worden aangevallen.

Het waren een stuk of twintig kustvaarders en een handvol schepen van de grote handelsvaart, welke regelmatig Zweedse havens aandeden.

Bovendien was er het wat merkwaardige verschijnsel van de z.g. MW-bakken, binnenvaartschepen, welke na te zijn omgebouwd, vanuit ons land naar Noorwegen voeren en daarbij de westkust van Zweden passeerden.

Van degenen, die het geluk hadden gehad een plaatsje op een schip te bemachtigen in de hoop via Zweden in Engeland te kunnen komen, namen velen de benen wanneer een Zweedse haven werd binnen gelopen. Al dan niet met de medewerking van een ter plaatse gevestigde vice-consul werd dan per trein verder gereisd naar Stockholm. Er waren er ook die nabij de kust overboord sprongen en zwemmend de wal bereikten. Anderen zagen kans vanaf hun schip met een roeiboot aan land te komen, terwijl een enkeling als verstekeling het land binnenkwam.

Was het eenmaal zover dat Stockholm was bereikt, dan werd met het plaatsen van de handtekening onder een z.g. vrijwilligersverklaring de wens dienst te willen nemen, bekrachtigd.

De tekst van deze verklaring luidde:

De ondergetekende, geboren, van nationaliteit Nederlander, verklaart hiermede dat hij zich tot het Consulaat-Generaal der Nederlanden te Stockholm heeft gewend met het verzoek als vrijwilliger dienst te mogen nemen bij de Nederlandse Land-, Zee- of Luchtmacht in Canada, Groot-Brittannië, Noord-Ierland of Nederl. Indië.

Hij bevestigt hiermede uitdrukkelijk, dat dit voornemen om het Vaderland op deze wijze te dienen geheel uit vrije wil geschiedt en dat hij alle gevolgen aan deze stap verbonden zonder voorbehoud aanvaardt.

Stockholm, de
(handtekening)
.....

Zelf tekende ik de verklaring zomer 1943, toen ik na van een kustvaarder te zijn gedrost, in de Zweedse hoofdstad was aangekomen. Mij zou evenwel blijken dat dit niet inhield dat "het voornemen het Vaderland te dienen" op korte termijn kon worden gerealiseerd. Ik kreeg n.l. van de Consul-Generaal, de heer A. M. de Jong, te horen dat voorlopig niet op vertrek uit Zweden kon worden gerekend, maar dat ik in afwachting hiervan naar een in de bossen gelegen houthakkerskamp zou moeten reizen om daar de kost te verdienen.

Hieraan voorafgaand vonden bij het consulaat – gevestigd in een straat met de passende naam Holländaregatan – verhoren plaats, werd voor een paspoort gezorgd en werd bij de Zweedse autoriteiten, die uit bezet gebied gearriveerde Nederlanders als politieke vluchtelingen beschouwden, een werk- en verblijfsvergunning aangevraagd.

Tijdens het verblijf in Stockholm zorgde het consulaat voor onderdak in een pension, ook werd zakgeld gegeven, n.l. anderhalve kroon per dag (1943: één Zweedse kroon = f 0,45) en ondanks een geheel ander prijspeil dan tegenwoordig konden daarmee geen bokkesprongen worden gemaakt.

Wat mij verder vooral is bijgebleven is dat er, de behoefte hieraan ten spijt, nauwelijks textiel werd verstrekt. Toen ik mij in Stockholm als vrijwilliger meldde, bezat ik geen andere kleding dan ik aan had, maar wat vervolgens mocht worden aangeschaft, beperkte zich tot een paar overhemden, onderkleding, sokken, zakdoeken en voor het opbergen van deze artikelen een (te) grote koffer van goedkoop makelij.

Na een dag of tien in de hoofdstad vertrok ik met de trein richting houthakkerskamp. Engeland was nog heel ver weg

Zie voor de belevenissen van een houthakker de bijdrage "Zwedengangers in de eeuwige zingende bossen" van Engelandvaarder Gerard Ensink in de SCHAKEL van juli 1989.

Tijdens de zomer en het najaar van 1943 hebben zich in Stockholm meer dan 200 Nederlanders voor dienstneming gemeld, het merendeel werd daarna in de bossen tewerkgesteld.

Na deze grote toeloop werd in de Holländaregatan een bureau gevestigd, dat werd belast met de zorg van de in Zweden verblijvende vrijwilligers. Voorlopig kreeg het de naam Nederlandsch Vluchtelingen-Bureau voor Zweden en hoofd hiervan werd de daartoe uit Engeland overgekomen heer J. Middendorp. Deze was directeur van de Zeevaartschool in Den Helder geweest en bij de capitulatie in mei 1940 met een marineschip uitgeweken naar Engeland.

Toen hij in Zweden aankwam, liepen daar nogal wat Nederlanders rond, die zich maar moeilijk konden schikken in de situatie, waarin ze terecht waren gekomen, nadat zij zich als vrijwilliger bij het Consulaat hadden gemeld.

**NEDERLANDSCH
VLUCHTELINGEN-BUREAU
VOOR
ZWEDEN**

Bij Uw antwoord onderstaand
nummer te vermelden

No. 642

**BUREAU
ZORG UITGEWEKENEN
V. H. NEDERLANDSCH GEZANTSCHAP
TE
STOCKHOLM**

NEDERLANDSCH VLUCHTELINGEN-BUREAU VOOR ZWEDEN

STOCKHOLM 2-3-44
HOLLÄNDAREGATAN 3
Postbox 727
Telefoon 11 40 77

STOCKHOLM 5 Sept. '44
REGERINGSGATAN 56
Postbox 7282
Telefoon 11 01 58, 11 40 77

Enerzijds de teleurstelling te moeten wachten op vertrek naar Engeland en in een, vaak ver van de bewoonde wereld gelegen, houthakkerskamp tewerk te worden gesteld, anderzijds geringe verdiensten, soms door eigen schuld, maar ook wel omdat een bos van slechte kwaliteit bleek te zijn.

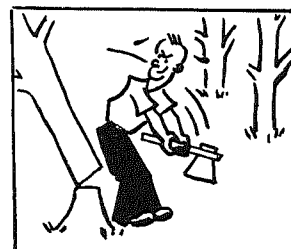
Dit had tot gevolg dat sommigen het, na korte tijd in de bossen te hebben gewerkt, voor gezien hielden en op zoek gingen naar beter betaald en zo mogelijk ook minder zwaar werk elders. Weer anderen simuleerden een kwaal met de bedoeling voor houthakkerswerk te worden afgekeurd, terwijl het ook voorkwam dat werd teruggereisd naar Stockholm, ofschoon de verblijfsvergunning dat niet toestond, om daar min of meer onder te duiken.

Middendorp veranderde een aantal zaken, hetgeen destijds, eind 1943, door veel vrijwilligers als positief is ervaren. Zo ging hij er toe over aan de houthakkers, naast de normale beloning voor hun werk, premies toe te kennen, zodat ook voor degenen, die minder goed presteerden, het werken in de bossen aantrekkelijker werd. Om ook eens iets anders te zien dan de bossen, waarmee Zweden voor meer dan de helft bedekt is, mocht ook van tijd tot tijd een weekend in een of

andere stad worden doorgebracht. Had iemand kleding nodig dan werd daar niet al te moeilijk over gedaan. Kerstmis 1943 nodigde hij een aantal vrijwilligers uit naar Stockholm te reizen voor een Kerstviering, waarbij iedereen een attentie ontving van H.M. de Koningin.

Opvallend was ook dat steeds meer vrijwilligers in baantjes buiten de bossen terecht kwamen. Iemand heeft met de tekenstift een aantal van deze baantjes op zijn manier in beeld gebracht. Uit het opschrift blijkt dat de tekenaar een pessimistische kijk had op het vertrek uit Zweden.

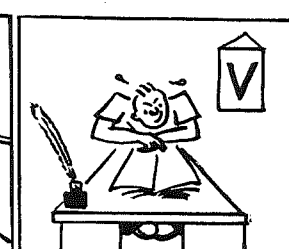
**Koppig volhouden tot 60 -
dan ouderdomspensioen**

Met de Bijb

Met Scott

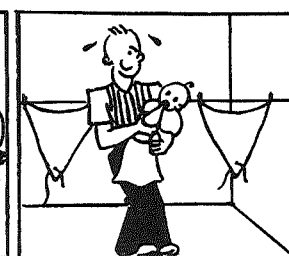
Met de pen

Met den theedoek

Met de schop

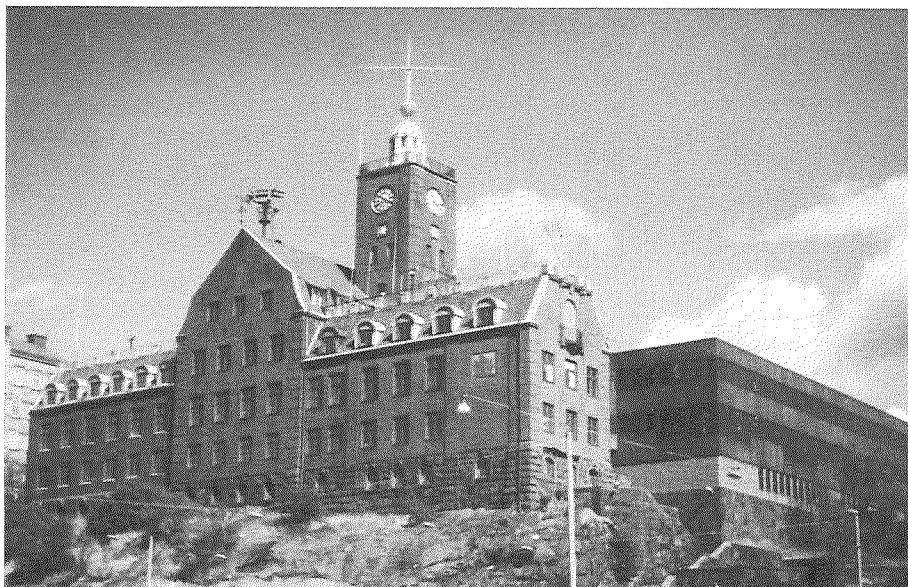

Met den paplepel

Na de komst van Middendorp leek het er aanvankelijk op dat er ook in dat opzicht wat ging veranderen, want verschillende vrijwilligers werden door hem opgeroepen voor vertrek naar Engeland. Maar dit bleek toch een verandering van voornamelijk tijdelijke aard te zijn, waarschijnlijk verband houdend met de tijd van het jaar, waarbij tijdens de lange Zweedse winternachten vanaf Bromma frequenter werd gevlogen dan anders het geval was. Voor de meesten van ons bleef voorlopig de situatie ongewijzigd en dat betekende geduld betrachten en doorgaan met wachten.

Begin februari 1944 werd ik door Middendorp opgeroepen om vanuit de bossen naar de havenstad Gøtenborg te reizen voor het volgen van een cursus radio-telegrafie aan de zeevaartschool. Uit allerlei oorden in Zweden werd een groep van 25 man bijeengebracht, de meesten om en nabij de 20 jaar oud plus een stuk of wat ouderen. Het merendeel was stuurmans-leerling, enkelen al stuurman en de oudste van onze groep een kaptein van de kleine handelsvaart.

Aan de Navigationsskola werd op 10 februari met de cursus begonnen, waarbij per week zo'n 20 uur werd gevuld met wat in het vakjargon bekend staat als

nemen en geven, (nemen: het omzetten van ontvangen morsetekens in letters en cijfers, geven: het in morseschrift met een seinsleutel verzenden van letters en cijfers). Naast telegrafie werd enkele uren per week Zweeds en Engels onderwezen, terwijl blijkens een oude foto met cursisten, die met een sextant in de aanslag "een zon schieten", ook aan het vak zeevaartkunde wel eens aandacht is besteed. Onze leerkrachten waren Zweden.

Gewoond werd in het Gøtenborgs Stads Sjømanshem, een soort hotel voor zeevarenden, met in de nabijheid een restaurant voor onze maaltijden. Voor cursisten, die een of andere tak van sport wilden beoefenen, werd de daarvoor noodzakelijke uitrusting aangeschaft, Verder was er zakgeld, niet al te veel en dat bracht sommigen er toe te gaan schnabbelen (o.a. keukenhulp en bordenwasser in de horecasector, textielarbeider).

In vergelijking met degenen, die in de bossen waren achtergebleven, waren wij bevoorrecht. Maar toch was lang niet iedereen tevreden, want cursist zijn in Gøtenborg betekende tevens uitstel van vertrek naar Engeland. Het zou dan ook tot 22 juli 1944 duren, alvorens de eersten van onze groep via Stockholm naar Engeland reisden.

In de hierna volgende weken kwamen ook anderen aan de beurt, de cursus begon nu steeds meer te verlopen en werd op 24 augustus 1944 beëindigd. Ik behoorde tot één van hen, die toen nog niet was opgeroepen voor vertrek uit Zweden. In september belandde ik in Stockholm om bij het bureau van Middendorp te gaan werken.

Dit bureau was uit de Holländaregatan naar een eigen locatie verhuisd, terwijl eerder in het jaar de naam was gewijzigd in Bureau Zorg Uitgewekenen van het Nederlandsch Gezantschap (de vluchteling van voorheen was dus nu een uitgewekene geworden).

Enkele weken later vertrok ik, na in Zweden 14 maanden te hebben doorgebracht, naar Engeland.

Door de geheime diensten Bureau Bijzondere Opdrachten (BBO) en Bureau Inlichtingen (BI) zijn, voor zover mij bekend, 13 van de cursisten als agent gerecrueteerd.

Dankzij de in Zweden verworven kennis van radio-telegrafie, kon in Engeland worden volstaan met een korte opleiding, waarna er 12 (BBO 7, BI 5) als agent-telegrafist in bezet gebied zijn geparachuteerd. Eén van de agenten is daarbij om het leven gekomen.

Tenslotte wat de groep Gøtenborg betreft:

– lid van het Genootschap E.V.	9
– niet meer in leven	7
– onbekend	8

Harry Weelinck

Van Engelandvaarder Pim de Bruin Kops ontvingen wij een knipsel uit een regionale krant "de Vechtstroom", waarin verslag wordt gedaan van de opgraving van een Short Stirling BK 657 bommenwerper die op 27 april 1943 boven Breukelen werd aangeschoten en bij Portengen neerstortte. Zes van de zeven bemanningsleden bereikten per parachute de grond. Vijf van hen werden door de Duitsers opgespoord en als krijgsgevangenen afgevoerd. De radio-operator, Cyril Mike Mora, die nu in Nieuw-Zeeland woont, had meer geluk. Hij viel in de handen van het verzet, met als gevolg dat hij binnen 10 dagen over de Noordzee Engeland kon bereiken.

Wij laten nu "de Vechtstroom" aan het woord:

Volgens zijn verklaring viel Mora met zijn parachute dwars door het dak van een broeikas in de nabijheid van een groot huis, dat het landhuis van de familie Matthis, Queekhoven, moet zijn geweest. Mora hield zich, nadat hij zich van z'n parachute had ontdaan en in het donker door een tuin was gelopen, enige tijd schuil onder een slootbrug bij een klein huis met de naam "Olde Im'me". Daarna klopte hij aan bij de familie Manch  . Een neef van de Manch  s, Ben Rijenders, haalde samen met Mora diens parachute op en vergezelde hem later als Engelandvaarder.

Jopie Manch   ging vervolgens op weg naar de Scheendijk om Frans Wilderink, die bij de firma Wiegmans werkte, te waarschuwen. Die lichtte Anton Schrader, hoofd van de voedsel distributiedienst in Den Haag in. Onder zijn leiding konden bijna honderd Nederlanders over zee naar Engeland ontsnappen. Zo ook Mike Mora, die op 28 april door Schrader werd afgehaald om enkele dagen later per schip naar Engeland te worden gebracht.

In zijn begeleidend briefje zegt de Bruyn Kops:

Naast het feit dat zoveel waardevolle initiatieven ongeschreven en onbekend bleven, viel mij op dat er achteloos vermeld werd dat Anton Schrader bijna 100 Engelandvaarders op weg hielp. Wellicht zit hier een geweldig verhaal in.

Wij zijn het daarmee gloeiend eens. Bij eerdere verhalen in de SCHAKEL, over andere ontsnappingen, is de naam van Schrader genoemd, maar een samenhangend verhaal over zijn activiteiten heeft echter nooit de type-machine bereikt. Moge bovenstaand verhaal voor de o.i. te bescheiden Engelandvaarder Anton Schrader aanleiding zijn, om zijn ervaringen eens aan de type-machine toe te vertrouwen. De kolommen van de SCHAKEL staan daarvoor wijd open.

FMB

P.S. Wij zouden wel eens willen weten welke Engelandvaarders die door Schrader zijn geholpen, nog in leven zijn? U kunt dat aan de redactie opgeven.

OORLOGSDOCUMENTATIE '40-'45

V  r mij ligt het **eerste** Jaarboek van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie 1989.

De m.i. beste manier om onze lezers een inzicht te geven over de totstandkoming en de uitvoering van deze belangwekkende uitgave is dat wij de Redactie van het boek aan het woord laten door overname van het "Ten Geleide".

De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog speelt nu, decennia later, nog altijd een grote rol in het denken en doen van de Nederlanders.

Bijna dagelijks brengen de massamedia berichten die verwijzen naar de ervaringen en gevolgen van oorlog en bezetting. Ook de generaties die na 1945 zijn opgegroeid hebben ervaren hoe moeilijk het is zich te onttrekken aan de veelomvattende invloed van de jaren '40-'45.

Het is daarom niet verwonderlijk dat dr. L. de Jong, de vroegere directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie en in belangrijke mate de grondlegger van de populaire en wetenschappelijke geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog, wel is gezien als "het nationale geweten". Uiteraard zijn De Jongs methode en uitgangspunten, als alle andere, vatbaar voor discussie. Zeker in de laatste tien jaar, toen zijn werk de voltooiing naderde, is gebleken hoezeer hedendaagse historici hieruit dankbaar putten om een beeld te krijgen van de stand van kennis en interpretatie. Tegelijkertijd echter aarzelen zij niet – en dit is eigen aan de geschiedwetenschap – lacunes te constateren, nieuw onderzoek te verrichten en eigen visies te ontwikkelen.

Oorlogsdocumentatie, het jaarboek dat het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie hierbij aan de vooravond van het herdinkingsjaar 1990 voor de eerste maal presenteert, wil deze ontwikkeling in de geschiedschrijving helpen stimuleren en de resultaten aan een breed publiek aanbieden. De redactie is van mening dat een periodiek dat zich richt op de wetenschappelijke studie van de Tweede Wereldoorlog, in het bijzonder in relatie tot ons land, bestaansrecht heeft vanwege de grote en brede belangstelling voor dit onderwerp en vanwege het vanzelfsprekende feit dat dit voor de Nederlandse historische tijdschriften slechts    n van de aandachtsvelden kan zijn.

Aan de inhoud van *Oorlogsdocumentatie* ligt de volgende formule ten grondslag:

- het richt zich niet uitsluitend op Nederland – ook al zal begrijpelijkerwijs veel aandacht worden geschonken aan aspecten van juist de Nederlandse bezettingsgeschiedenis;
- het beperkt zich niet strikt tot de periode 1940-1945 – ook al zullen vele bijdragen onderwerpen behandelen die wel binnen die tijdsspanne vallen;
- naast artikelen van specialisten zullen ook studies van niet-historici worden verwelkomd;
- het jaarboek zal voornamelijk bestaan uit bijdragen uit Nederland zelf – maar het zal er ook naar streven artikelen van buitenlanders op te nemen;
- voor ieder jaarboek zal een zojuist afgestudeerde worden uitgenodigd zijn of haar doctoraalscriptie, die gezien het onderwerp en de kwaliteit van de uitwerking daarvan de aandacht van de redactie heeft getrokken of waarop zij door anderen is gewezen, te bewerken tot een artikel voor het jaarboek;

- resultaten van recent onderzoek zullen niet alleen gepresenteerd worden in de vorm van artikelen – ook op andere wijze kan deze periode belicht worden: door tijdsdocumenten te publiceren, door aandacht te besteden aan actuele discussies of door een voorbeeld van "oral history" te presenteren;
- beeldmateriaal zal een belangrijke plaats in het jaarboek innemen: een vaste rubriek is ingeruimd voor een foto-essay.

Hoe afwisselend de inhoud tot zover ook moge zijn, *Oorlogsdocumentatie* kent ook een aantal constanten:

- een overzicht van de werkzaamheden van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, samengesteld door de directeur;
- een artikel waarin de bibliothecaris van het instituut de belangrijkste studies die in het afgelopen jaar verschenen zijn op het terrein van de Tweede Wereldoorlog recenseren zal;
- een eveneens door medewerkers van het instituut verzorgd overzicht van lopend wetenschappelijk onderzoek naar de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog;
- een beschouwing over een belangrijk archief of een interessante collectie van het instituut van de hand van een van de medewerkers van het instituut.

De redactie van *Oorlogsdocumentatie* wil met deze formule voor het jaarboek de ambitie uitdrukken een breed publiek kennis te laten nemen van de voortgang van het buitengewoon veelzijdige onderzoek naar de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog.

Het 256 pagina's tellende boek is verschenen bij de WALBURG PERS in Zutphen onder ISBN 90.6011.663.1 en bij de boekhandel verkrijgbaar voor f 39,50.

De tijd ontbrak mij om het boek zorgvuldig door te lezen, maar al bladerend kwam ik tot de slotsom dat het hier gaat om vele uitermate interessante bijdragen die op vele gebieden nieuwe, tot nog toe weinig of niet bekende, gegevens over het oorlogs- en bezettingsgebeuren aan het licht brengen.

FMB

G.D.N. (Geheime Dienst Nederland)

is een documentair verslag van de activiteiten en de achtergronden van een inlichtingengroep in bezet gebied gedurende de jaren 1943-1945, van de hand van W.G. Visser.

Publiciteit over deze groep, waarvan ook Engelandvaarders deel uitmaakten, is zeer spaarzaam en komt voor in enkele algemene werken over Nederland in de Tweede Wereldoorlog. Zij is meestal niet gebaseerd op archiefonderzoek maar berust voor een belangrijk deel op verklaringen die bij nadere beschouwing aanvechtbaar bleken of herroepen werden.

Wat bedoeld was als een documentair verslag, een droge analyse van gegevens en feiten, is uiteindelijk een bijzonder goed leesbaar en interessant verhaal geworden, ook voor niet ingewijden en deelnemers aan dit soort activiteiten gedurende de bezetting.

De schrijver, oud-GDN'er, verkeerde in de gelukkig omstandigheid dat hij niet alleen zeer deskundig in deze materie was, maar bovendien toegang wist te verkrijgen tot veel beschikbare archieven om gegevens voor zijn studie te verzamelen.

Het kostte zeer veel tijd om deze overvloed van gegevens op een rijtje te zetten en te selecteren. Met de deskundige medewerking van een andere oud-GDN'er, A.M. Overwater, die computer en tekstverwerker hanteerde, is dit uiterst interessante verslag tot stand gekomen.

Bescheidenheid lag ten grondslag aan het besluit om het boek niet in de handel te brengen, maar voor eigen rekening zelf uit te geven. Door deze zelfwerkzaamheid konden de kosten gedrukt worden zonder aan de volwaardigheid van de studie te kort te doen.

Het boek heet dan ook te zijn bestemd voor oud-GDN'ers en belangstellenden, archieven en universiteitsbibliotheken. Voor belangstellenden het volgende:

Het GDN-boek kan worden besteld door f 50,- plus f 6,- voor verzendkosten binnen Nederland, over te maken op Postbank(giro)nummer 356085 ten name van A.M. Overwater te Barendrecht. Wacht niet te lang hiermee want de oplage is zeer beperkt gehouden.

FMB

ADRESSENBESTAND

ADRESSENBESTAND Stichting Genootschap Engelandvaarders.
Aanvulling nr. 7 per 1 december 1989 toe te voegen aan de
nieuwe adressenlijst van 15 april 1988.

OVERLEDEN

Renswouwe, F.W.A. van
Reus, J.B.

Tilburg
's-Gravenhage

VERHUIJD

Bangma, R.L.	The Achorage 22 Leighton Road, Neston S. Wirral, L64 3SE	Cheshire	Verenigd Koninkrijk
Beuninck, H.	Chopinlaan 2, Flat D1	1411 HN	Naarden
Gerbrands, P.R.	Pelmolen 24	2406 KP	Alphen aan de Rijn
Hooijer, G.K.	Postbus 113	7600 AC	Almelo
Mos, J. de	Marjorijstraat 25	3151 SK	Hoek van Holland
Vollaerts, M.A. J.	Cortenbachlaan 36	5707 TY	Helmond
Stuvel, E.Th.	Wilhelminakanaal Noord 182	4902 VX	Oosterhout

Wie kan ons helpen aan het adres van ondergenoemde Engelandvaarders ?

Binnenkamp, D.C.
Davids, D.W.
Gerbrands, P.H.
Hazelzet, G.A.M.
Kuijpers, A.R.J.
Lemmens, V.C.
Ramondt, D.J.K.M.
Sint, J.

ADRESWIJZIGINGEN OF CORRECTIES GAARNE AAN:

Mevr. M.E.F. Borel Rinkes
Hanedoesstraat 57
2597 XD 's-Gravenhage
Tel. 070-324 0447